

ТАҚРИЗ

ба автореферати диссертатсияи Мирзода Фирӯз Сафаралӣ дар мавзуи «Ҳуқуқ ҳамчун институти иҷтимоӣ ва нақши он дар рушди устувори ҷомеаи муосири Тоҷикистон (таҳлили сотсиологӣ)» барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои сотсиологӣ аз рӯйи ихтисоси 5.4.3 – Сохтори иҷтимоӣ, ниҳодҳо ва равандҳои иҷтимоӣ (илмҳои сотсиологӣ)

Муаллифи диссертатсия Мирзода Фирӯз Сафаралӣ ба таҳқиқи яке аз мавзӯҳои мубрами ҷомеаи муосир рӯй овардааст, зеро дар шароити тағйироти куллии ҷомеаи муосир, рушди иқтисоди бозоргонӣ ва зарурати танзими муносибатҳои нави иҷтимоӣ ҳуқуқ дар байни дигар институтҳои иҷтимоӣ аз аҳаммияти зиёд бархӯрдор мегардад. Ҳуқуқ муносибатҳои муҳимми иҷтимоиро танзим намуда, бо ин восита ҳамгироии иҷтимоиро ба вуҷуд меорад. Иттиҳодияҳои одамон ва масъулияти шахрвандии онҳо бе шароити ҳуқуқӣ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқии дахлдор имконнопазир аст. Дар ҷомеаи демократӣ ва ҳуқуқбунёд маҳз ҳуқуқ мақоми афзалиятро ишғол мекунад ва идораи самараноки давлатиро ба роҳ мемонад. Аз ҳамин нуқтаи назар, мавзуи диссертатсияи доктории Мирзода Фирӯз Сафаралӣ аз ҷиҳати назариявӣ, иҷтимоӣ ва ҳуқуқӣ мубрам мебошад. Муаллиф кӯшиш намудааст, ки ҳуқуқро ҳамчун институти иҷтимоӣ ва омили таъсиррасон ба рушди ҷомеаи муосири Тоҷикистон мавриди таҳқиқи сотсиологӣ қарор диҳад.

Аз мухтавои автореферат маълум мегардад, ки муаллиф барои таълифи диссертатсияи худ аз сарчашмаҳои зиёди илмӣ истифода бурдааст. Дар диссертатсия таҳқиқотҳои илмӣ сотсиологҳои бузурги ҷаҳонӣ ва адабиёти илмӣ ҷомеашиносони машҳури Тоҷикистон самаранок истифода гардидаанд. Муаллиф барои асоснок намудани хулосаҳои илмӣ худ аз китобҳои илмӣ, Паёмҳои солони, суханронӣҳо ва вохӯриҳои Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бомаврид ва муносиб иқтибосҳо овардааст.

Мақсади таҳқиқот бо назардошти мавзуи интихобгардида муайян гардида, вазифаҳои гузошташуда ба он алоқамандӣ доранд. Ҳар як вазифаи гузошташуда дар бобу параграфҳои диссертатсия инъикос гардидаанд. Довталаб тавассути иҷрои пайдарпайи вазифаҳои таҳқиқоти ба мақсади асосии пешгузаштаи худ расидааст. Объект ва предмети таҳқиқоти диссертатсионӣ низ дар автореферат дуруст муайян шудаанд.

Муаллиф ҳангоми омӯзиши мавзуи таҳқиқотии худ аз назарияҳои мухталифи сотсиологӣ ва усулҳои илмию сотсиологӣ васеъ истифода

бурдааст. Ӯ оид ба бисёре аз масъалаҳои марказии диссертатсия таҳқиқоти сотсиологӣ гузаронидааст. Назарсанҷии сотсиологӣи довталаб ба омӯзиши сатҳи шуур ва фарҳанги ҳуқуқии аҳоли, сарчашмаҳои донишҳои ҳуқуқии шахрвандон, муносибати аҳоли ба ҳуқуқ, қонун ва арзиши иҷтимоии ҳуқуқ, танзими ҳуқуқии муносибатҳои иҷтимоӣ ва ҳалли масъалаҳои ҳуқуқӣ баҳшида шудаанд. Натиҷаҳои таҳқиқоти сотсиологӣ дар бобу зербобҳои диссертатсия инъикос гардидаанд.

Навгонии илмӣ таҳқиқот дар муҳтавои автореферат ба таври возеҳ нишон дода шудаанд. Муаллиф ҳуқуқро ҳамчун унсури сохтори иҷтимоии ҷомеа, институти иҷтимоӣ ва падидаи иҷтимоӣ таҳқиқ намуда, тамои паҳлуҳои онро ба таври маҷмӯӣ баррасӣ намудааст. Инчунин, дар диссертатсия вазифаҳои иҷтимоии ҳуқуқ тасниф ва таҳлил гардидаанд. Довталаб дар натиҷаи омӯзиши сотсиологӣи ҳуқуқ ба хулосае омадааст, ки “вазифаи ҷойивазкунии иҷтимоии ҳуқуқ барои устуворӣ ва рушди ҷомеа аҳамияти муҳим дорад, зеро ҳуқуқ ба шахрвандон барои муайян ва дар амал татбиқ намудани қобилияту истеъдод ва тавоноии худ мусоидат мекунад, инчунин, ба ташаккули сармояи инсонӣ оварда мерасонад” (с. 11-12-и автореферат).

Дар диссертатсия масъалаҳои ҳуқуқии ҷомеаи муосир, мисли коррупсия, иқтисоди пинҳонӣ, нигилизми ҳуқуқӣ ва ғайра аз нуктаи назари сотсиолог таҳқиқ гардида, барои бартараф намудани онҳо тавсияҳои дуруст ва татбиқшаванда пешниҳод шудаанд. Ҷиҳати қобили таваҷҷуҳи диссертатсияи Мирзода Фирӯз Сафаралӣ таҳқиқи ҳамаҷонибаи ҳувияти ҳуқуқӣ мебошад, ки онро ба сифати навгонӣ эътироф намудан мумкин аст. Довталаби дараҷаи илмӣ бори аввал ҳувияти ҳуқуқиро дар алоқаманди ба ҳувияти миллии дида баромада, роҳҳои ташаккули онро нишон додааст (с. 53-56-и автореферат).

Аз ҷиҳати сохторӣ диссертатсия мантиқан мураттаб буда, аз муқаддима, панҷ боб, чордаҳ зербоб, хулоса, тавсияҳо ва рӯйхати адабиёт иборат мебошад. Ҳар як бобу зербобҳо ба мавзӯ, мақсад, вазифаҳо, объект ва предмети диссертатсия бо ҳам мантиқан алоқаманданд ва масъалаи мушаххаси таҳқиқотиро ҳал намудаанд.

Дар боби якум асосҳои назариявӣ-методологӣи омӯзиши ҳуқуқ ҳамчун институти иҷтимоӣ ва нақши он дар рушди устувори ҷомеаи муосир баррасӣ гардидааст. Ин боб ва параграфҳои он бештар хусусияти назариявӣ дошта, ташаккули афкори иҷтимоӣ-ҳуқуқӣ ва назарияҳои

сотсиологии омӯзиши ҳуқуқро инъикос менамоянд. Муаллиф ҳолати ҳуқуқро дар давраи гузариш таҳқиқ намуда, падидаҳои номатлуби ин давраро дар алоқамандӣ бо концепсияҳои сотсиологӣ шарҳ додааст.

Боби дуюм ба омӯзиши вазифаҳои иҷтимоии ҳуқуқ ва татбиқи онҳо дар шароити ҷомеаи муосири Тоҷикистон тааллуқ дошта, дар он ҳар як вазифаи иҷтимоии ҳуқуқ дар шароити рушди ҷомеаи муосир баррасӣ гардидааст. Муаллиф вазифаҳои танзимнамоӣ, назорати иҷтимоӣ, ҷойивазкунии иҷтимоӣ ва дигар вазифаҳои бунёдии ҳуқуқро таҳлил намудааст. Ба андешаи ӯ, “самаранокии иҷрои вазифаҳои ҳуқуқ ба муносибати шаҳрвандон нисбат ба ҳуқуқ, қонун ва мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, сатҳи шаффофияти фаъолияти намояндагони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ва ҳокимияти давлатӣ, авзои сиёсӣ ва сатҳи рушди иқтисодии ҷомеа вобастагӣ дорад” (с. 31-и автореферат).

Дар боби сеюми диссертатсия таъсири ҳуқуқ ба сохтори иҷтимоии ҷомеаи муосири Тоҷикистон муайян гардидааст, ки дорои аҳаммияти махсуси сотсиологӣ мебошад. Дар ин боб масъалаҳои азнавсозии ҳуқуқ дар шароити ташаккули давлати ҳуқуқбунёд, таъсири ҳуқуқ ба ташаккули синфи миёна ва ҷойгоҳи он дар барқароршавӣ ва рушди ҷомеаи шаҳрвандӣ таҳқиқ шудаанд. Ба андешаи муҳаққиқ, ҳуқуқ бо синфи миёна ва ҷомеаи шаҳрвандӣ ҳамбастагии мусбат доранд, яъне рушди яке аз онҳо ба амали самраноки дигаре мусоидат менамояд. Дар таҳлили ҷомеаи шаҳрвандӣ низ муаллиф кӯшиш намудааст, ки робитаи байни фаъолнокии шаҳрвандӣ ва муҳити ҳуқуқиро нишон диҳад.

Боби чоруми таҳқиқоти диссертатсионӣ ба омӯзиши нигилизми ҳуқуқӣ ҳамчун зухуроти номатлуби ҷомеаи муосир бахшида шудааст. Дар ин қисмати диссертатсия мафҳум, сабабҳои пайдоиш ва паҳншавӣ, шаклҳои зухур ва оқибатҳои иҷтимоии нигилизми ҳуқуқӣ муфассал таҳлил шудаанд. Муаллиф дар асоси натиҷаҳои таҳқиқоти сотсиологӣ нигилизми ҳуқуқиро ҳамчун зухуроти мураккаби иҷтимоӣ арзёбӣ намуда, роҳҳои коҳиши онро дар шароити ҷомеаи муосири Тоҷикистон нишон додааст.

Дар боби охирони диссертатсия масъалаҳои ташаккули маърифати ҳуқуқӣ ва ҳувияти ҳуқуқии шаҳрвандон дар ҷомеаи муосири Тоҷикистон баррасӣ гардидаанд. Муҳаққиқ дар ин боби диссертатсияи худ ҳолати маърифати ҳуқуқии шаҳрвандонро бо муқоиса ба натиҷаҳои таҳқиқоти сотсиологӣ ва маълумоти расмӣ омӯрӣ нишон дода тавонистааст. Раванди иҷтимоишавии ҳуқуқии шаҳрвандон ҳамчун омил ташаккули

шуур ва фарҳанги ҳуқуқии ҷомеа арзёбӣ гардидааст. Дар зербоби охири боби мазкур масъалаи ҳувияти ҳуқуқӣ ва ҷойгоҳи он дар ҳамгирӣ ва ҳамбастагии субъектони муносибатҳои иҷтимоӣ мавриди таҳлил қарор дода шудааст.

Хулосаҳои муҳаққиқ оид ба натиҷаҳои асосии дар диссертатсия баррасишуда илман асоснок буда, фишурдаи муҳтавои тамоми бобҳо ва зербобҳои таҳқиқотро ифода менамоянд. Тавсияҳои амалии пешниҳоднамудаи муаллифи диссертатсия низ илмӣ ва дар амал татбиқшаванда мебошанд. Аз натиҷаҳо ва тавсияҳои диссертант, ки дар автореферат оварда шудаанд, барои ҳалли масъалаҳои иҷтимоӣ ва ҳуқуқии ҷомеа, татбиқи самараноки санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, пешбурди корҳои илмӣ таҳқиқотӣ ва омӯзгорӣ васеъ истифода бурдан мумкин аст.

Ёдовар шудан бомаврид аст, ки натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионии муаллиф дар корҳои илмӣ таҳқиқотии ӯ инъикос гардидаанд. Тибқи маълумоти автореферат, муаллиф аз рӯйи мавзӯи диссертатсия 2 монография ва 43 мақолаи илмӣ, аз ҷумла 23 мақола дар маҷаллаҳои илмӣ тақризшавандаи тавсиянамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба нашр расонидааст. Инчунин, вобаста ба мавзӯи диссертатсия дар семинарҳо ва конференсияҳои сатҳи гуногун маъруза намуда, матни онҳоро дар маҷмуаи конференсия ҷоп намудааст. Мақолаҳои илмӣ нашрнамудаи доғалаби дараҷаи илмӣ, ки рӯйхати онҳо дар автореферат дарҷ гардидааст, пурра муҳтавои диссертатсияро дар бар мегиранд.

Дар баробари дастовардҳои муаллиф, дар автореферати диссертатсия баъзе нуктаҳои баҳсталаб ва норасоӣҳо ба ҷашм мерасанд. Аз ҷумла муаллиф дар бораи зарурати баланд бардоштани сатҳи маърифати ҳуқуқии шаҳрвандон суҳан менамояд, аммо нақш ва доираи субъектони ташаккули маърифати ҳуқуқиро ба таври кофӣ мушаххас накардааст. Ба андешаи мо, агар муҳаққиқ таъсири субъектони асосии раванди маърифати ҳуқуқиро дар ташаккули шуур, фарҳанг ва рафтори ҳуқуқии шаҳрвандон муфассал таҳлил менамуд, ҷанбаи назариявӣ ва аҳамияти амали таҳқиқот боз ҳам тақвият меёфт.

Бо боварӣ гуфта метавонем, ки эроду мулоҳизаҳои зикршуда хусусияти тавсиявӣ дошта, ба муҳтавои умумии диссертатсия таъсири ҷиддӣ намерасонад ва арзиши илмӣ таҳқиқотро коҳиш намедиҳад. Зеро

муаллиф таҳқиқоти мустақилона, мукамал ва аз ҷиҳати назариявӣ амалӣ арзишмандеро ба анҷом расонидааст.

Бо назардошти таҳлилоҳои анҷомдодаи худ ба чунин хулоса омадан мумкин аст, ки автореферати диссертатсияи Мирзода Фирӯз Сафаралӣ дар мавзӯи «Ҳуқуқ ҳамчун институти иҷтимоӣ ва нақши он дар рушди устувори ҷомеаи муосири Тоҷикистон (таҳлили сотсиологӣ)» дар сатҳи баланди илмӣ таҳия гардида, аз ҷиҳати сохтор, муҳтаво, навгонии илмӣ, аҳаммияти назариявӣ амалӣ ва натиҷаҳои бадастомада ба талаботи муқаррарнамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ мебошад. Бинобар ин, муаллифи диссертатсия Мирзода Фирӯз Сафаралӣ барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои сотсиологӣ аз рӯйи ихтисоси 5.4.3 – Сохтори иҷтимоӣ, ниҳодҳо ва равандҳои иҷтимоӣ (илмҳои сотсиологӣ) сазовор аст.

Муқарриз: узви Комиссияи марказии
интихобот ва раёйпурсии
Ҷумҳурии Тоҷикистон, доктори илмҳои
фалсафа, профессор

Хидирзода М.У.

Суроға: 734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш. Душанбе, х. Рӯдакӣ 42
E-mail: makfirat@mail.ru
Тел.: (+992) 918639754

Имзои Узви КМИР ҚТ М.У. Хидирзодаро тасдиқ менамоям:

Сардори раёсати ҳуқуқ
ва кор бо кадрҳои КМИР ҚТ

Нормухамедов А.

«14» «08» 2026.

